

LIKKUMISTA TUKEVIEN PALVELUIDEN TOIMINTAOHJE ITÄ-UUDENMAAN ALUEELLA 19.12.2023

Itä-Uudenmaan vammaisneuvosto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liikkumista tukevien palveluiden toimintaohjeeseen.

Itä-Uudenmaan vammaisneuvosto kiittää myös siitä, että toimintaohjeisiin on sisällytetty monia vammaisten kannalta toimivia osioita. Itä-Uudenmaan vammaisneuvosto muistuttaa, että YKSopimus sitoo lain tasoisesti kaikkia hallinnon tasoja, ja edellyttää tiivistä neuvottelua vammaisten kanssa heitä koskevissa asioissa. Siksi Itä-Uudenmaan vammaisneuvosto odottaa, että lausunnossa esitettyihin huomioihin suhtaudutaan vakavasti, ja toimintaohjetta muutetaan vammaisneuvoston esittämien huomioiden mukaisesti.

Lausunnossa numerointi viittaa toimintaohjeluonnoksen numerointiin.

2.1. Oikeus sosiaalihuoltolain mukaisiin liikkumista tukeviin palveluihin

”Sosiaalihuoltolain mukaisia liikkumista tukevia palveluja voidaan myöntää henkilölle, joka: ei saa liikkumiseen tukea sairausvakuutuslain tai muun lain nojalla (esimerkiksi Kelan korvaamat lääkäri-, sairaala-, kuntoutus- tms. matkat) –”

Kelan korvaamat matkat ovat lähtökohtaisesti matkoja, joihin ei saa käyttää SHL- tai VPLmatkoja. Ne kohdistuvat eri tarpeisiin, eivätkä siksi voi olla este SHL/VPL-matkojen myöntämiselle.

Tämä asia korjattu

3.2. Vammaispalvelulain perusteella myönnettävien matkojen matkatyyppit ja määrä

3.2.1. Jokapäiväiseen elämään liittyvät matkat

”Vaikeavammaisella henkilöllä on oikeus saada vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa jokapäiväiseen elämään liittyviin matkoihin. Asiakas harkitsee ja päättää itse jokapäiväiseen elämään liittyvien matkojen tarkoituksen ja kohteet kuljetuspalvelupäätöksen määrittelemissä rajoissa. Asiakkaalla on oikeus päättää, mihin matkat kuljetuspalvelualueen sisällä suuntautuvat.

Jos asiakas hakee enempää kuin 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa, hänen tulee esittää selvitys vammasta tai sairaudesta aiheutuvasta lisämatkojen tarpeesta. Edellytyksenä lisäksi on, että kyse on tavanomaisiin elämäntoimintoihin kuuluvasta välttämättömästä liikkumistarpeesta. Lisämatkojen myöntämistä harkittaessa otetaan huomioon vammaisen henkilön yksilöllinen vammasta tai sairaudesta aiheutuva lisämatkojen tarve, yhdenvertaisen liikkumisen ja osallisuuden edistäminen, kuljetuspalvelun kohtuullisuus ja asiakkaiden tasapuolinen kohtelu.”

Vammaisneuvosto painottaa, ettei ole mitään syytä vaatia uudelleen selvitystä siitä, miten vammaisuus tai sairaus vaikuttavat lisämatkojen tarpeeseen. Laki ohjaa myöntämään kuljetuspalvelumatkoja tarvitsevalle riittävän määrän matkoja, ei vain minimimäärää. Vammaisuus tai sairaus tekee kuljetuspalveluiden saamisesta välttämätöntä, ja se on ainoa merkitys, missä välttämättömyys-sanaa voi käyttää. Vammaispalvelun tehtävä ei ole arvioida, ovatko matkat vammaispalvelun mielestä tarpeellisia tai välttämättömiä. Vammaisen henkilön yhdenvertaisuus vammattomien henkilöiden kanssa voi toteutua vain, jos vammaisen henkilö saa riittävän määrän matkoja toteuttaakseen omannäköistä elämäänsä. Vammaispalvelulaki tavoittelee yhdenvertaisuutta vammattomiin henkilöihin nähden.

Lisämatkojen tarve johtuu vammaisen ihmisen liikkumisen tarpeista hänen elämäntilanteessaan. Ei voi olla erillisiä selvitystarpeita 18/kk ja sitä ylittävien matkojen lääketieteellisestä tarpeesta.3.2.1 kohdasta tulee poistaa lisäselvitysten vaatimus.

Luonnostekstiin on kirjattu asiakkaiden tasapuolinen kohtelu. Vammaispalvelulain tavoite on yhdenvertaisuus vammattomien kanssa. Vammaisuus aiheuttamat haitat ovat yksilöllisiä, ja palvelun tulee vastata jokaisen yksilölliseen tarpeeseen, jotta yhdenvertaisuus vammattomiin nähden mahdollistuu.

Lisämatkojen tarve tulee hakea ja selvittää erikseen, että asiakkaiden yhdenvertaisuus toteutuu.

”Lisämatkoja voidaan myöntää tavanomaisiin elämäntoimintoihin kuuluvaan välttämättömään liikkumistarpeeseen, kuten esimerkiksi harrastus-, järjestö- tai yhdistystoiminnan tai luottamustehtävien vuoksi. Hyvinvointialueen, kunnan, yhdistysten tai muiden vastaavien luottamustoimien matkoissa ensisijaista on kuitenkin matkojen korvaaminen kyseistä toimintaa koskevien matkustussääntöjen tai korvauskäytäntöjen mukaisesti. Myönnettyjen lisämatkojen määrä perusteluineen kirjataan kuljetuspalvelusta tehtävään päätökseen.”

Vammaisneuvosto muistuttaa, että yhdistystoiminta on vapaaehtoistoimintaa, joka rahoitetaan etupäässä jäsenmaksuilla ja avustuksilla. Yhdistyksillä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia toimia, jos niiden pitää maksaa esim luottamushenkilöittensä kokousmatkojen kulut. Yhdistysmatkat tulee myöntää lisämatkoina jatkossakin.

Yhdistysmatkat, joihin ei liity matkojen korvausta, myönnetään kuten tähänkin saakka vammaispalvelusta asiakkaan hakemuksella.

3.2.1.1. Oikeus matkojen jaksottamiseen

”Kuljetuspalvelumatkojen järjestäminen määräytyy kuukausikohtaisesti. Viranhaltijan yksilöllisellä harkinnalla voidaan perustellusta ja poikkeuksellisesta syystä myöntää vammaiselle henkilölle oikeus jaksottaa hänelle myönnettyt kuljetuspalvelumatkat neljän kuukauden ajalle. Tällaisena perusteltuna ja poikkeuksellisena syynä pidetään esimerkiksi sitä, että asiakkaan yksilöllisessä liikkumistarpeessa on olennaista vaihtelua, joka ilmenee kuljetuspalvelujen tarpeen painottumisena tietyille ajanjaksoille. Lisäksi edellytetään, että yksilöllisen liikkumistarpeen

olennainen vaihtelu johtuu vammasta tai sairaudesta sekä kulloinkin käytettävissä olevista liikkumisen apuvälineistä ja jokapäiväisen elämän toiminnoista.”

Vammaisneuvoston kanta: Uusi vammaispalvelulaki tulee sisältämään jaksottamisen ilman, että mitään erityistä syytä jaksottamiseen vaaditaan. Ei ole mielekäästä lisätä toimintaohjeisiin sellaista, mikä poistetaan uuden lain tullessa voimaan. Vammaispalvelun tehtävä on mahdollistaa asioita, ei kehitellä sääntöjä, jotka tarpeettomasti estävät vammaisten hyvää elämää ja aiheuttavat tarpeetonta työtä vammaispalveluille.

Toistaiseksi edetään vanhan lain mukaan.

Aivan kuten aiemmassa kohdassa, tässäkin tarpeettomasti vaaditaan uutta todistelua siitä, miten vammaisuus vaikuttaa eri vuodenaikoina. Kaikki vammaiset eivät osaa pukea sanoiksi näitä asioita, ja vammaispalvelun työntekijöille tämä teettää aivan turhaa työtä. **Kyse ei ole vuodenajoista vaan vammaisen henkilön liikkumisen tuen jaksottamisen tarpeesta.**

Uusi laki tulee joka tapauksessa sisältämään jaksottaminen, on parempi myöntää se pyynnöstä kaikille tarvitseville.

Tässä kohdassa on myös muistettava, että välityskeskuksesta ostettavien palvelujen tulee toimia hyvinvointialueen päätösten mukaisesti. Palveluntarjoaja ei voi rajata tai määrittää palvelujen luonnetta, koska sosiaalihuoltolaki edellyttää asiakaslähtöisiä palveluja. Palveluntarjoajan tehtävä on vain toteuttaa palveluja, asiakaslähtöisellä tavalla.

Myös Näkövammaisten Keskusliiton juristin viestissä kysytään mihin perustuu luvussa 3.2.1.1. viimeisen virkkeen edellytys siitä, että yksilöllisen liikkumistarpeen olennaisen vaihtelun tulisi johtua 1) vammasta tai sairaudesta sekä 2) kulloinkin käytettävissä olevista liikkumisen apuvälineistä ja 3) jokapäiväisen elämän toiminnoista? **Tämä huomioitu.**

NKL viestissä huomautetaan, että tällä hetkellä vammaispalvelulaissa ei ole jaksottamista koskevaa sääntelyä, ja arvellaan, että tässä on ilmeisesti haluttu lainata vasta aikaisintaan 1.1.2025 voimaan tulossa olevan uuden VPL 29 § 3 momentin kuljetuspalvelun jaksottamista koskevaa säännöstä. ”Uuden lain 29 § 3 momentissa ei kuitenkaan ole mitään, johon nuo mainitut lisäedellytykset voisi perustaa, ei myöskään säännöksen perusteluissa (HE 191/2022 vp, s. 221, vain tavoite edistää joustavampaa liikkumista. Uuden lain 29 §:n matkabudjettia koskevan 2 momentissa säännöskohtaisissa perusteluissa puolestaan painotetaan jaksottamista vammaisen henkilön oman valinnan mukaan, ei siis lisäedellytysten perusteella. ”

Tämä huomioitu.

Vammaisneuvoston tiedossa on, että esimerkiksi Pirkanmaalla jokainen vpl-kuljetukseen oikeutettu saa ilman eri hakemusta saa siirtää matkoja eteenpäin. Ei siis tarvita moninkertaisia perusteluja eikä erillisiä hakemuksia. Tarkoituksenmukaisempaa tietenkin on sallia jaksottaminen useammalle kuukaudelle.

Itä-Uudenmaan hyvinvointialueella palvelut haetaan hakemuksella, koska palvelujen asiakaskohtainen seuranta on muuten haastavaa.

KHO 2.11.1999 T 2943 sisältää kohdan: ”Kunnalla on kuitenkin mahdollisuus luopua kuukausikohtaisesta tarkastelusta myöntäessään kuljetuspalveluja. Kunta voi siirtyä esimerkiksi vuosijaksotukseen tai kuukausikohtaisen tarkastelun sijasta esimerkiksi kolmen kuukauden jaksotuskauteen. Tällaisessa tilanteessa vammaisella henkilöllä on mahdollisuus jaksottaa hänelle

myönnetty matkat haluamallaan tavalla. Tällainen jaksotusmenettely voi olla myös kunnan kannalta edullisempaa.” (THL sivut)

Toimintaohje antaa mahdollisuuden neljän kuukauden jaksotukseen.

Vammaisneuvosto ehdottaa seuraavaa muotoilua: Kuljetuspalvelumatkojen järjestäminen määräytyy kuukausikohtaisesti, ellei palvelun käyttäjä halua jaksottaa matkoja pidemmälle ajalle, kuitenkin enintään kalenterivuodeksi.

Jatkossa valmisteluun tulee ottaa myös ns. kilometrikukkaro, jossa ei ole rajattu käyttöalueita eikä määritelty omavastuita, vaan ainoastaan kokonaiskilometrimäärä. Työryhmässä tulee olla vähintään kaksi vammaisneuvoston nimeämää edustajaa.

Pyyntö huomioidaan jatkovalmistelussa, kun uusi laki astuu voimaan ja toimintaohje on päivitettävä.

3.5. Vammaispalvelulain mukaiseen kuljetuspalveluun liittyvä saattajapalvelu

”Vammaispalvelulain mukainen saattajapalvelu toteutetaan asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Saattajana voi toimia esimerkiksi asiakkaan omainen, läheinen, asumisyksikön ohjaaja tai henkilökohtainen avustaja. Saattajana ei pääsääntöisesti voi toimia henkilö, jolla on itsellään kuljetuspalveluoikeus tai joka tarvitsee itse taksin kuljettajan apua siirtymisiin.” **Tämä huomioitu.**

Vammaisneuvosto kiinnittää huomiota seuraavaan kohtaan. Ohjeessa rajataan, että ”*saattajana ei pääsääntöisesti voi toimia henkilö, jolla on itsellään kuljetuspalveluoikeus tai joka tarvitsee itse taksin kuljettajan apua siirtymisiin*”. Yhdessä NKL kanssa vammaisneuvosto ihmettelee mihin tämä raja perustuu? ”On tilanteita, joissa esim. liikuntavammaisen tai heikkonäköinen henkilö voi avustaa toista määränpäässä, vaikka matkasta julkisilla eivät selviäisi yhdessä. Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan KHO 2015:131 katsonut, että vaikeavammaisen henkilön oli voitava matkustaa taksissa saattajana maksutta kuten muidenkin saattajien KHO 2015:131 (Finlex). ”Jos kuljetuspalvelua saava vaikeavammaisen henkilö tosiasiallisesti toimii toisen henkilön saattajana kuljetuspalvelumatkoilla, hänen on, kun otetaan huomioon hallintolain 6 §, voitava matkustaa taksissa maksutta kuten muidenkin saattajien.”

Kun kuljetuspalvelussa matkustaa kaksi henkilö, joilla on kuljetuspalvelupäätös, kyseessä on yhdistelymatka, josta ei peritä omavastuuta.

3.6 Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelu ja taloudelliset tukitoimet

Vammaispalvelulain 9 §:n nojalla voidaan myöntää asiakkaalle taloudellisena tukitoimena korvausta muun muassa päivittäisistä toiminnoista suoritumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimiseen tai vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehtäviin vamman edellyttämiin välttämättömiin muutostöihin.

Vammaispalvelulain 9 §:n mukaisia taloudellisia tukitoimia järjestetään hyvinvointialueen siihen varaamien määrärahojen mukaisessa laajuudessa. **Tämä huomioitu.**

4. Kuljetuspalveluun liittyvien erityisoikeuksien myöntäminen

”Tavanomaista kuljetuspalveluun sisältyvää avustamista on se, että kuljettaja tarvittaessa avustaa matkustajaa ja varmistaa matkustajan turvallisen kyytiin nousun, matkustamisen ja kyydistä poistumisen. Tarvittaessa kuljettajan on noudettava matkustaja ja matkatavarat kohteesta sekä saatettava matkustaja ja matkatavarat turvallisesti perille kohteeseen. Kuljettajan tehtävänä on antaa apua matkustajan mukana olevien tavanomaisten matkatavaroiden tavaroiden lastaamiseen ja purkamiseen. Tarvittaessa kuljettajan tehtävänä on avustaa matkustajaa tavaroiden kantamisessa kohteeseen asti.”

Vammaisneuvosto toivoo selvitettävän, miten tämän normaaliin palveluun kuuluvan matkatavaroiden noutamisen saa tarvittaessa, jos kuljettajaa ei tavoita puhelimitse? Tästä ei tule merkintää profiiliin, koska se kuuluu tavanomaiseen työhön. **Kun kuljettaja saapuu noutamaan asiakkaan, kuljettajalle ilmoitetaan mahdollisista matkatavaroista, jotka odottavat jossain kyytiin nostamista.**

4.3. Oikeus avustamiseen matkaketjussa

Asiakkaalle voidaan myöntää oikeus avustamiseen matkaketjussa, jos asiakas välttämättä tarvitsee taksikuljettajan apua siirtymisessä taksista seuraavaan liikennevälineeseen. Avustaminen matkaketjussa on tarkoitettu asiakkaille, joiden avun tarve liittyy liikkumis- tai muuhun toimintarajoitteeseen.

Vammaisneuvosto tarkentaa: Asiakkaalle voidaan myöntää avustamista matkaketjussa 1–4 kertaa kuukaudessa. **Tämä huomioitu.**

4.5 Vakiotaksioikeus

Vammaisneuvoston lisäys: Asiakkaalla käytössä opas- tai avustajakoira **Lisätty**

5.1. Saattajat, muut asiakkaan mukana matkustavat henkilöt ja matkatavarat

”Asiakkaan mukana voi olla enintään kolme (3) muuta mukana matkustavaa henkilöä.”

Vammaisneuvosto ehdottaa: Lapsiperheille tulisi myöntää mahdollisuus tilataksin käyttöön tarvittaessa, jos lapsiluku sitä edellyttää. Se ei tuo yhtään lisäkustannuksia, mutta mahdollistaa perheen yhteiset reissut. **Liittyy tapauskohtaiseen päätöksentekoon, ei yleisenä ohjeena.**

5.2. Kuljetuspalvelumatkojen omavastuun periminen ja maksaminen

Vammaisneuvosto on laatinut kannanoton liittyen omavastuuosuuksien määrittelyyn puutteelliseen prosessiin, jossa IU vammaisneuvosto ohitettiin, sekä virheellisesti määriteltyihin omavastuuhintoihin. Vammaisneuvosto odottaa valmistelun käynnistämistä uudelleen ja hintojen korjaamista.

”Työmatkojen asiakasmaksut määritellään yksilöllisesti. Pääsääntöisesti päivittäin kuljetun työmatkan asiakasmaksu on samansuuruinen kuin vastaavan pituisen matkan ja matkamäärän maksu julkisessa liikenteessä, esimerkiksi 30 päivän matkalippu.”

Vammaisneuvosto toteaa, että silloin kun 30päivän matkalippu sisältää rajattoman määrän matkoja, tulee asiointiin- ja virkistykseen kuuluvat matkat lukea matkalipun hintaan. **30 pvän matkalipun voi ostaa Porvoossa ja Sipoossa, ei muissa kunnissa, joten asiointi- ja virkistysmatkojen omavastuu on yhdenvertaisesti oltava kaikille sama.**

”Asiakkaalle tehdään omavastuuosuuden poistamisesta tai alentamisesta päätös ja tieto poistetusta tai alennetusta omavastuusta merkitään lisäksi asiakasprofiiliin. Asiakasmaksujen (omavastuun) poistamisesta tai alentamisesta päättää Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen talousjohtaja. Päätös on enimmillään voimassa kuusi (6) kuukautta.”

Vammaisneuvosto huomauttaa, että taloustilanne vammaisilla on usein pysyvä, ja siksi näin lyhyet päätökset aiheuttavat turhaa työtä. Monelle vammaiselle henkilölle kaikenlaiset hakemukset ovat vaikeita muistaa ja täyttää, ja jatkuva epävarmuus aiheuttaa ahdistusta. Päätös tulee tehdä toistaiseksi voimassa olevana, jos ei ole tiedossa, että tuloihin olisi realistisesti odotettavissa olennaista muutosta. **Ohjeistus tulee hyvinvointialueen taloushallinnosta.**

”Mikäli asiakkaan matka suuntautuu matkustusalueen ulkopuolelle, asiakas sopii kuljettajan kanssa ylimenevän matkan kustannuksista. Matkustusalueen ylimenevän matkan asiakas maksaa itse kuljettajalle. Asiakkaalle voidaan myöntää matkustusalueen ylimeneviä matkoja yksilöllisen harkinnan perusteella. ”

Vammaisneuvosto muistuttaa, että hinnasta sopiminen tulee voida tehdä hyvissä ajoin ennen matkan alkua, koska eri taksirytykset hinnoittelevat matkat eri tavalla. Yhdenvertaisesti muihin taksinkäyttäjiin nähden vammaisen on voitava valita yritys, jonka laskutus sopii kukkarolle. **Asiakas sopii matkustusalueen ylimenevän hinnan kyydin alkaessa.**

5.3. Kuljetuspalvelumatkan tilaaminen

Asiakkaalla on oikeus neljään (4) pikatilaukseen kuukaudessa. Ohjauskeskus välittää pikatilaukset heti ja kuljetus saapuu soveltuvan ajoneuvon löydyttyä.

Vammaisneuvosto painottaa ettei laista ole johdettavissa pikamatkojen määrän rajoittamista.

”Kaikki kuljetukset tulee tilata ohjauskeskuksen kautta.”

Vammaisneuvosto näkee tarpeelliseksi, että vakiotaksikuljettajien tulee voida tilata asiakkaan kanssa sovitut kuljetukset. Tämä on oleellista ajojärjestelyjen kannalta, jotta kaikilla osapuolilla on

varmuus siitä, että matka tulee toteutumaan suunnitellusti. Palveluntarjoaja ei voi perustella resurssipulalla tms muunlaista ohjetta.

NKL huomoi saman viestissään: Ohjeen luvun 5.3. Kuljetuspalvelumatkan tilaaminen mukaan Kaikki kuljetukset tulee tilata ohjauskeskuksen kautta . Entä vakiotaksin tapauksessa, varmaan on mahdollisuus sopia kyydit suoraan kuskin kanssa niin, että kuski ilmoittaa ohjauskeskukseen?

Vakiokyydeistä kuljettajat tekevät tilauksen sähköpostilla tai puhelimitse.

Vammaisneuvosto odottaa korjausta myös siihen, että luonnoksesta puuttuu toimintaohjeet tilanteisiin, jossa kyytiä ei tule lainkaan. Matkan perumisoikeus ei ole ratkaisu. Tulee laatia ohjeet sille, miten matka toteutuu. Välityskeskuksen on ilmoitettava, jos autoa ei löydy lähtöajaksi, ja myös varmistettava että asiakkaan matka toteutuu esim ylivuotoautojen avulla. Jos asiakas joutuu tilaamaan kokonaan järjestelmän ulkopuolelta auton, hvalueen tulee hyvittää matkakustannukset sekä tilauskustannukset, koska palvelun järjestämistapa ei olla este liikkumiselle. Ylivuotoautot tulisivat tätä edullisemmiksi hyvinvointialueelle, eivätkä asettaisi palveluntarvitsijoita eriarvoiseen asemaan taloudellisen tilanteen mukaan.

Kyytejä ei voida tilata järjestelmän ulkopuolelta, koska toimintaan liittyy haasteita.

Palvelut tulee lain mukaan järjestää asiakaslähtöisesti. Palveluntarjoaja ei voi rajoittaa tai määrätä järjestämistapaa eikä sen yksityiskohtia, vaan sen korjata järjestelmäänsä siten, että välityskeskus näkee onko kyytiin tulossa auto vai ei, ja välityskeskuksen tulee antaa tästä tieto palveluntarvitsijalle.

Kuljettaja tilaa vakiotaksikyydit.

5.4. Kuljetuspalvelumatkojen yhdistely

Vammaisneuvosto pitää tarpeellisena sitä, että kuljetuspalvelun käyttäjät voivat myös itse pyytää matkojen yhdistelyä sellaisen tuttavien kanssa, jolle on myönnetty oikeus kuljetuspalveluun. Myös kuljettajan pitää voida tilata tällainen yhdistelykyyti vakiotaksiasiakkaan pyynnöstä. Moni matkaan oikeutettu uskaltaa lähteä vain tutussa porukassa matkaan, koska nykyisellään ei uskalla luottaa kyydin/paluukyydin toteutumiseen. Matkaan lähtemistä helpottaa myös se, että yhteiskuljetuksessa voi olla yhteinen saattaja.

Asiakas voi pyytää matkojen yhdistelyä.

Vammaisneuvosto pitää tarpeellisena, että yhdistelyn ulkopuolelle suljetaan myös suuret apuvälineet, koska pysähdyksissä erilaisten apuvälineiden lastaaminen sisään ja ulos kestää kauan, kun suuri apuväline on joka kerta lastattava muiden apuvälineiden tieltä ulos ja takaisin sisälle. (mm.Kela on toiminut näin.)

Liite 2: Sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun omavastuuosuudet

Vammaisneuvosto: Hinnoittelu lainvastainen. Katso ystävällisesti vammaisneuvoston kannanotto.

Koko toimintaohje:

YK sopimus edellyttää tiivistä neuvottelua vammaisten kanssa vammaisia koskevissa asioissa. Tiivis neuvottelu tarkoittaa, että vammaisten huomioidaan tarkasti lopullisessa päätöksessä.